

اهداف درس

- حقیقت توحید چیست و مراتب آن کدام اند؟
- مرز میان توحید و شرک چیست؟
- آیا درخواست از غیر خدا مساوی با شرک است؟

مقدمه

«خدای من! (علت) مرا این عزت بس (معلول) که بنده تو باشم (علت) و این افتخار بس (معلول) که تو پروردگار منی، خدای من! تو همان گونه ای (علت) که من دوست دارم (معلول)، پس مرا همانگونه قرار ده (معلول) که تو دوست داری (علت).» امام علی (ع)

مهم ترین اعتقاد دینی ← توحید و یکتاپرستی

دین توحید ← اسلام

کتاب توحید ← قرآن

سرلوحه دعوت همه پیامبران ← توحید

تذکره:

- ❖ در اسلام بدون اعتقاد به توحید هیچ اعتقاد دیگری اعتبار ندارد.
- ❖ خداوند در قرآن کریم اخلاق، احکام و همه اعمال فردی و اجتماعی مومنان را بر مدار توحید قرار داده است.
- ❖ توحید مانند روحی در پیکره معارف و احکام دین حضور دارد و به آن حیات و معنا می بخشد.

توحید: به معنای اعتقاد به خدای یگانه است؛ یعنی خدا بی همتاست و شریکی ندارد و این بیانگر اصل و حقیقت توحید است.

ویژگی جمله لا اله الا الله

تمام احکام و حقوق اسلامی فرد به رسمیت شناخته می شود
دفاع از حقوق او بر دیگر مسلمانان واجب می گردد
در زمره برادران و خواهران دینی قرار می گیرد

نکته: جمله لا اله الا الله فقط یک شعار نیست؛ بلکه پایبندی به آن همه زندگی فرد مسلمان را در رابطه با خدا، خویشتن، خانواده، اجتماع و دیگر مخلوقات تغییر می دهد.

مراتب توحید

توحید در خالقیت
توحید در مالکیت
توحید در ولایت
توحید در ربوبیت

توحید در خالقیت:

عبارت از این است که معتقد باشیم خداوند تنها مبدا و خالق جهان است
موجودات همه مخلوق او هستند و در کار آفرینش شریک و همتایی ندارد.
الله خالق کل شیء...خداوند خالق همه چیز است

توحید در مالکیت:

از آنجا که خداوند تنها خالق جهان است پس تنها مالک آن نیز هست،
زیرا هرکس که چیزی را پدید می آورد، مالک آن است.
و لله ما فی السماوات و ما فی الارض.....و برای خداست آنچه در آسمان ها و زمین است.

توحید در ولایت:

هر کس مالک چیزی باشد حق تصرف و تغییر در آن چیز را دارد اما دیگران بدون اجازه وی نمی توانند در
آن تصرف یا از آن استفاده کنند به این حق تصرف توحید در ولایت و سرپرستی می گویند.
ما لهم من دونه من ولی....آنها هیچ ولی جز خداوند ندارند.

نکته:

از آنجا که خداوند، تنها مالک جهان است تنها ولی و سرپرست جهان نیز هست و مخلوقات، جز به اجازه او نمی
توانند در جهان تصرف کنند. چنین اجازه ای به معنی واگذاری ولایت خداوند به دیگری نیست؛ بلکه بدین
معناست که خداوند آن شخص را در مسیر و مجرای ولایت خود قرار داده است.

اگر خداوند پیامبر اکرم را ولی انسان ها معرفی می کند، بدین معناست که ایشان را واسطه ولایت خود و رساننده فرمان هایش قرار داد است.

توحید در ربوبیت:

رب به معنای مالک و صاحب اختیاری است که تدبیر و پرورش مخلوق به دست اوست. هر کس که خالق، مالک و ولی چیزی باشد می تواند آن را تدبیر کرده و پرورش دهد. از آنجا که خداوند تنها خالق، مالک و ولی جهان است، تنها رب هستی نیز می باشد. اوست که جهان را اداره می کند و آن را به سوی مقصدی که برایش معین فرموده هدایت می نماید و به پیش می برد.

نکته:

- ❖ واژه «رب» بعد از واژه «الله» بیشترین فراوانی را در میان اسمای الهی دارد.
- ❖ کلمه ربّ بیش از نهصد بار در قرآن کریم آمده است.
- ❖ عبارت «رب العالمین» بیش از چهل بار در قرآن تکرار شده است.
- ❖ توحید در ربوبیت به این معنا نیست که موجودات، به خصوص انسان، نقشی در پرورش و تدبیر سایر مخلوقات ندارند؛ باغبانی که زحمت می کشد و به پرورش درختان اقدام می کند؛ رشد این درختان نتیجه تدبیر اوست. بلکه، توحید در ربوبیت بدین معناست که این باغبان و تدبیرش همه از آن خدا و تحت تدبیر او هستند.

قل اغیر الله ابغی ربا

بگو: آیا جز خدا پروردگاری را بطلبم

و هو رب کل شیء

در حالی که او پروردگار همه چیز است؟

شرک و مراتب آن

شرک در خالقیت

شرک در مالکیت

شرک در ولایت

شرک در ربوبیت

شرک به معنای شریک قرار دادن برای خداست.

هرکس که معتقد باشد خداوند شریک دارد **مشرک** به حساب می آید.

شرک در خالقیت:

اگر کسی معتقد باشد که این جهان را چند خالق آفریده اند، گرفتار شرک در خالقیت شده است.

سوال: چرا خداوند در آفرینش جهان شریکی ندارد؟

این تصور که چند خدا وجود دارد و هر کدام خالق بخشی از جهان اند، یا با همکاری یکدیگر این جهان را آفریده اند، به معنای آن است که هر کدام از آنها محدود و ناقص هستند و به تنهایی نمی توانند کل جهان را خلق کنند. همچنین به معنای آن است که هر یک از خدایان کمالاتی دارند که دیگری آن کمالات را ندارد و گرنه

عین همدیگر می شوند و دیگر چند خدا نیستند. چنین خدایان ناقصی، خود، نیازمند هستند و هر یک از آنها به خالق کامل و بی نیازی احتیاج دارد که نیازش را بر طرف نماید.

پس تصور چند خدایی صحیح نیست و خدای واحد آفریننده جهان است. ✦

.....مثال زیر می تواند ما را در درک بهتر یکتایی خداوند کمک کند:.....

دریای بدون ساحل و بیکرانی را فرض کنید که از هیچ جهت محدود نباشد؛ نه از جهت عمق و ارتفاع و نه از جهت طول و عرض، یعنی از هر جهت بیکران باشد. آیا با این فرض می توان دریای دومی را در کنار این دریا قرار داد؟

روشن است که این دریا، جای خالی برای دریای دیگر قرار نمی دهد. «**واحد قهار**» بودن خداوند که در **آیه 61** **سوره رعد** بیان شده، به معنای آن است که جای خالی برای غیر باقی نگذاشته است تا آن غیر، خود را نشان دهد.

شرک در مالکیت:

اعتقاد به اینکه علاوه بر خداوند و در کنار او، دیگران هم مالک بخشی از جهان هستند. اگر کسی معتقد به شرک در خالقیت باشد، معتقد به شرک در مالکیت نیز خواهد بود

شرک در ولایت:

اعتقاد به اینکه علاوه بر خداوند و در کنار او، دیگرانی نیز هستند که سرپرستی جهان را بر عهده دارند و خودشان حق تصرف در جهان را دارا می باشند.

شرک در ربوبیت:

اعتقاد به اینکه علاوه بر خداوند و در کنار او، دیگری نیز هستند که تدبیر امور موجودات را برعهده دارند. اگر کسی در کنار ربوبیت الهی، برای خود یا سایر مخلوقات حساب جداگانه باز کند و گمان کند که کسی می تواند مستقل از خداوند، امور را تدبیر کند گرفتار شرک شده است.

تدبر در قرآن

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ✦
بگو او خدایی یکتا است

پیام آیه: یگانگی ذات خداوند را بیان می کند و بیانگر اصل توحید است و تمام مراتب توحید را در برمیگیرد.

اللَّهُ الصَّمَدُ ✦
خدایی بی نیاز است

پیام آیه: فقط خداوند است که سزاوار قصد کردن و برطرف کردن نیاز مخلوقات است و توجه تمام موجودات خواسته یا ناخواسته به سوی خداست.

لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ✦
نه کسی را زاده، نه زاییده شده از کسی است

پیام آیه: رابطه خداوند با موجودات رابطه آفرینش است نه رابطه زایش، او موجودات را از نیستی به هستی می آورد نه آنکه خود بزاید خداوند هیچ علتی ندارد و از چیزی یا کسی به وجود نیامده است.

وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ ✦
و نه هیچ کس مثل و همتای اوست

پیام آیه: این آیه مثل و مانند نداشتن خداوند را بیان می کند.

قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ بگو پروردگار آسمان ها و زمین کیست؟

قُلْ اللَّهُ بگو:خدا

قُلْ أَفَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ بگو:پس آیا جز او سرپرستانی گرفته اید

لَا يَمْلِكُونَ لِنَفْسِهِمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا که اختیار سود و زیان خود را ندارند؟

قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَى وَالْبَصِيرُ بگو:آیا نابینا و بینا برابرند؟

أَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ وَالنُّورَ یا تاریکی ها و روشنایی ها برابرند؟

أَمْ جَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ خَلَقُوا كَخَلْقِهِ آیا برای خدا شریکانی پنداشته اند

فَتَشَابَهَ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ که [آن شریکان هم] مثل خداوند آفرینشی داشته اند و در نتیجه این دو آفرینش بر آنان مشبه شده است.

قُلِ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ بگو:خداوند آفریننده هر چیزی است

وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ و او یکتای مقتدر است.

1- کسی را می توانیم به عنوان رب خود انتخاب کنیم که خالق جهان باشد.

2- کسی که اختیار سود و زیان خود را ندارد نمیتواند ولی و سرپرست مردم باشد.

3- در چه صورت جا داشت که مردم در اعتقاد به توحید در شک بیفتند؟

آنگاه که شریکانی که برای خدا در نظر گرفته اند همچون خداوند قادر به آفرینش بودند.

طرح چند سؤال

مرز توحید و شرک کجاست؟ آیا اگر کسی پزشک را وسیله درمان و بهبود بیماری بدانند مشرک است؟ آیا اگر کسی از غیر خدا درخواست کمک کند گرفتار شرک شده است؟ آیا اگر کسی دعا را وسیله جلب مغفرت الهی و صدقه را وسیله دفع بلا بدانند مشرک است؟ و بالاخره، آیاتوسل به پیامبران و معصومین شرک به حساب می آید؟

پاسخ:

اولاً خداوند رابطه علیت را میان پدیده های جهان حاکم کرده است.

آتش ← گرما و روشنی و دارو ← شفا و بهبودی است. پزشک وسیله درمان، معمار عامل بنای ساختمان و معلم نیز وسیله تعلیم و تربیت است.

در امور معنوی نیز همین گونه است. دعا ← پزشکی، صدقه ← بلا، و صلّه رحم ← افزایش طول عمر است.

همه این روابط توسط خود خداوند طراحی شده و به اذن و اراده او صورت می گیرد. بنابراین، کسی که برای آموختن نزد معلم می رود، یا برای درمان به پزشک مراجعه می کند، نه تنها معلم و پزشک را شریک خداوند قرار نداده، بلکه به قانون الهی عمل کرده است.

ثانیاً همان گونه که درخواست از پزشک برای درمان بیمار با توحید منافاتی ندارد، درخواست از اولیای الهی برای اجابت خواسته ها نیز منافاتی با توحید **ندارد**؛ زیرا پزشک به واسطه استفاده از اسباب مادی و اولیای الهی به واسطه اسباب غیر مادی و با اذن خداوند این کار را انجام می دهند.

عقیده به توانایی پیامبر اکرم و اولیای دین در برآوردن حاجات انسان (مانند شفا دادن) وقتی **موجب شرک است که این توانایی را از خود آنها و مستقل از خدا بدانیم**. اما اگر این توانایی را صرفاً از خدا و انجام آن را با درخواست اولیا از خداوند و به اذن خدا بدانیم **عین توحید** است و از این جهت مانند اثر شفابخشی داروست که خداوند به آن بخشیده است. این توانایی تنها به زمان حیات دنیوی پیامبر اکرم اختصاص ندارد و پس از رحلت ایشان نیز استمرار دارد. به عبارت دیگر، روح مطهر رسول خدا پس از رحلت زنده است و می تواند به انسان ها یاری برساند.

اکنون اگر ما از رسول خدا چیزی درخواست کنیم، درخواست از جسم ایشان نیست، بلکه از حقیقت روحانی و معنوی ایشان است.

تکفیری ها

هر مسلمانی را که مانند آنها نمی اندیشد مشرک و کافر می خواند و گاه کشتن آن را واجب می شمارند.

پیروان این جریان می گویند: توسل به پیامبران و معصومین شرک است.

طلب دعا و شفیع قرار دادن دیگران برای اینکه خدا انسان را ببخشد شرک است.

معتقدند اینگونه افراد کافر هستند و مسلمان محسوب نمی شوند.

بزرگترین ضربه را بر اسلام وارد کرده و سبب تنفر برخی افراد از مردم جهان از دین اسلام شد.

نکته تکمیلی:

— قرآن کریم، بارها تأثیر داشتن موجودات گوناگون را در عالم یادآوری کرده است. به طور مثال، فرموده که «در عسل برای مردم شفاست.» و نیز از زبان حضرت عیسی فرموده «من برایتان از خاک پرنده ای می سازم و در آن می دمم و آن خاک به اذن خداوند پرنده می شود.»

● برای قبول توحید در ربوبیت ضرورتی ندارد که هرگونه اثر را از اشیا و یا انسان ها سلب کنیم. می توان با قبول اثر مخلوقات، **این اثر را از خداوند بدانیم**، نه مستقل و بی نیاز از خداوند.

← به این نکته مهم توجه کنیم که خداوند برای شفابخشی، فقط یک راه — که همان دارو باشد — قرار نداده است،

بلکه فراتر از راه های مادی، راه های معنوی هم قرار داده است. اولیای الهی هم که مراحل کمال و بندگی را

پیموده اند، وسیله و طریق این شفابخشی هستند

انسان موحد وقتی دارویی مصرف می کند و شفا می یابد، در همان حال توجه دارد که این اثرگذاری را خداوند به آن دارو عنایت کرده است، از این رو از خداوند سپاسگزاری می کند، و زمانی که بنده ای از بندگان خدا به او احسان می کند و نیازی از نیازهایش را برطرف می سازد، هم از آن انسان تشکر می کند و هم شکرگزار خداوند می شود.

امام رضا(ع) فرموده اند:

مَنْ لَمْ يَشْكُرِ الْمُنْعِمَ مِنَ الْمَخْلُوقِينَ، لَمْ يَشْكُرِ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ

— آنان که با ایمان و عمل صالح و پیمودن صراط مستقیم، مراحل کمال را می پیمایند و به قرب الهی می رسند، پاداش هایی دریافت می کنند که کرامات و عنایات به مخلوقات، جلوه کوچکی از آن است. عده ای که منکر این کرامات برای معصومین هستند، تفاوتی میان وجود مقدس این بزرگواران با انسان های معمولی و یا انسان های شرور و گنهگار نمی بینند. نظام خلقت مبتنی بر حق است، هر انسانی که در مسیر بندگی پیش رود، در پیشگاه خداوند منزلتی می یابد و قدرتی پیدا می کند که برتر از قدرت های طبیعی است و این توانایی جزء قانونمندی الهی و زیبایی نظام هستی است. در قرآن کریم می خوانیم که **وزیر سلیمان، آصف بن برخیا**، در یک لحظه تخت بلقیس (ملکه سبا) را از مسافتی طولانی منتقل کرد. اینها، نشان دهندگان آن است که انسان با طی مراتب بندگی می تواند به اذن خداوند به چنین توانایی هایی در عالم هستی برسد.

اندیشه و تحقیق:

باور به توحید در خالقیت، مالکیت، ولایت و ربوبیت چه تاثیری در زندگی ما می گذارد؟

نشان دهنده این است که انسان با طی مراتب بندگی و توحید و اعتقاد به خدای یگانه زندگی خود را همسو و هم جهت با خواست خداوند طی کند و تقرب به خداوند و دست یابی به پاداش های عظیم.

تبیین انتظاری که در پایان مطالعه این درسنامه از دانش آموزان می رود؟

شناختن مراتب توحید و شرک و تاثیر آن در زندگی را دریابند

سرگروه تیم مازندران: دکتر علی یوسفی